

вирішальним фактором підвищення його ефективності.

На основі узагальнення розвитку світових наукових уявлень, на нашу думку, слід тлумачити трудовий потенціал за трьома основними підходами до визначення його суті: 1) трудовий потенціал – форма втілення особистого фактора виробництва (людського фактора); 2) трудовий потенціал – ресурси праці, які має суспільство на певному етапі свого розвитку (чисельність працездатного населення і його якісні характеристики). Тобто у цьому разі трудовий потенціал розглядається через призму поняття «трудові ресурси»; 3) на відміну від трудових ресурсів, трудовий потенціал відображає не лише загальну чисельність носіїв здатності до праці, але і їхні освітньо-кваліфікаційні характеристики, і тривалість участі певної сукупності працездатного населення в суспільній праці за відповідних умов.

Тому, враховуючи вищевикладене, на нашу думку, «трудоий потенціал» з різних позицій і на різних рівнях слід розуміти як можливість найефективнішого використання економічно активного населення за допомогою системи цілеспрямованого впливу на їх кількісні та якісні параметри у періоді, що розглядається, і у перспективі. «Цілеспрямований вплив» слід розуміти, як соціально-економічні, демографічні, ідейно моральні та інші заходи, а також вплив науково-технічного прогресу, тобто він

включає в себе сукупність різноманітних характеристик людей.

Перспективи подальших досліджень і наукових пошуків мають бути пов'язані із розробкою методики забезпечення конкурентоспроможності трудового потенціалу регіону в умовах формування ринкових відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богиня Д. П. Основи економіки праці : навч. посіб. / Д. Богиня, О. Грішнова. – К. : Знання-Прес, 2000. – 313 с.
2. Висвітлення проблеми відтворення трудового потенціалу в процесі викладення основ економічної теорії : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (26–27 квіт. 2000 р.) / під. ред. І. М. Малий, Н. О. Титаренко. – К. : КНЕУ, 2000. – С. 236–237.
3. Качество трудового потенциала: Социально-экономический аспект. – К. : Наукова думка, 1986. – 459 с.
4. Пирожков С. И. Трудовой потенциал в демографическом измерении / С. И. Пирожков. – К. : Наукова думка, 1992. – 350 с.
5. Соціально-трудоий потенціал: теорія і практика : в 2-х ч. / М. І. Долішній, С. М. Злупко та ін. – К. : Наукова думка, 1994. – 207 с.
6. Трудовий потенціал Кіровоградської області: стан та перспективи розвитку : [кол. монографія] / за ред. М. В. Семікіної. – Кіровоград : ВАТ «Кіровоградське видання», 2008. – 304 с.

УДК 336.145

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК НАФТОГАЗОВОГО СЕКТОРА РЕГІОНУ

А. В. Ніконов

Проблеми ефективного ресурсовикористання та ресурсозбереження завжди були достатньо актуальними. Всі технологічні процеси супроводжуються використанням первинних ресурсів, таких як земля, вода, повітря, паливо (енергія), матеріальні та трудові ресурси. При цьому одними із найважливіших є паливно-

енергетичні та трудові ресурси, які відносяться до непоновлюваної групи ресурсів. Раціональне використання всіх їх видів є важливою проблемою для забезпечення економічної безпеки держави.

Особливості управління ресурсами та затратами в галузях паливно-енергетичного

комплексу відображені у працях зарубіжних і вітчизняних учених, а саме: П. Друкера, Д. Рікардо, Ф. Андрєєва, В. Крюкова, В. Микитенко, Т. Сердюка, А. Сухорукова та ін. Разом із тим, проблема раціонального ресурсовикористання в нафтогазовому комплексі є однією із найбільш пріоритетних, оскільки в Україні гостро відчувається брак вуглеводневої сировини, що призводить до необхідності її залучення з імпортних джерел, що, безумовно, створює додаткову загрозу енергетичній безпеці країни.

Метою даної статті є ідентифікація впливу факторів, що визначають ресурсні потреби та можливості функціонування нафтогазової галузі.

На початку XXI ст. в Україні відбувається інтенсивне обговорення реформ в електроенергетиці, житлово-комунальному господарстві й напрямів розвитку економіки в цілому на найближчі 20 років. Усі ці питання нерозривно пов'язані з газовою, нафтовою й вугільною галузями промисловості й здійснен-

ням енергозберігаючих заходів у цих галузях. Одним із основних завдань реформ повинне бути зменшення питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів на потреби національного господарства.

Напрямки реформування в паливно-енергетичному комплексі залежать від тих сценарних умов, які прогнозуються на найближчу перспективу для всіх галузей господарства України. Формування ресурсо- й енергоефективної стратегії повинне бути погоджене із цими сценаріями.

Сценарії на галузевому рівні розробляються, як правило, експертами Міністерства економіки України й мають прогнозний характер розвитку її економіки. Так, сценарії розвитку паливно-енергетичного комплексу базуються насамперед на факторах, що сформувалися в період кризи 1998 р. або безпосередньо після неї і пов'язані з ліквідацією ряду диспропорцій, що нагромадилися в докризовий період (рис. 1) [1].

Рис. 1. Фактори, що впливають на сценарні умови соціально-економічного розвитку України

Сценарні умови на період до 2020 р. розроблялися на основі комплексу зовнішніх умов, що включають темпи зростання світової економіки; динаміку світових цін на нафту; світовий попит і обсяги експорту української нафти й газу; процеси інтеграції й вступ у СОТ; масштаби виплат на зовнішній борг. З позиції внутрішніх умов розвитку експертами відзначається, що економічне зростання у довгостроковій перспективі можливий за наявності внутрішніх умов, зокрема таких, як демографічна ситуація, стан виробничого апа-

рату, частка резервів конкурентоздатних потужностей, інфляція, курс гривні, тарифи на продукцію і послуги природних монополій, ставки податків, імпортні тарифи та ін [2].

На рис. 2 представлені сценарні умови соціально-економічного розвитку на середньостроковий період. Помірний сценарій має проміжні риси й характеристики, найбільш істотною з яких є повільніше зміцнення гривні. Даний варіант створює деяку гарантію збереження цінової конкурентоспроможності обробної промисловості на найближчі роки.

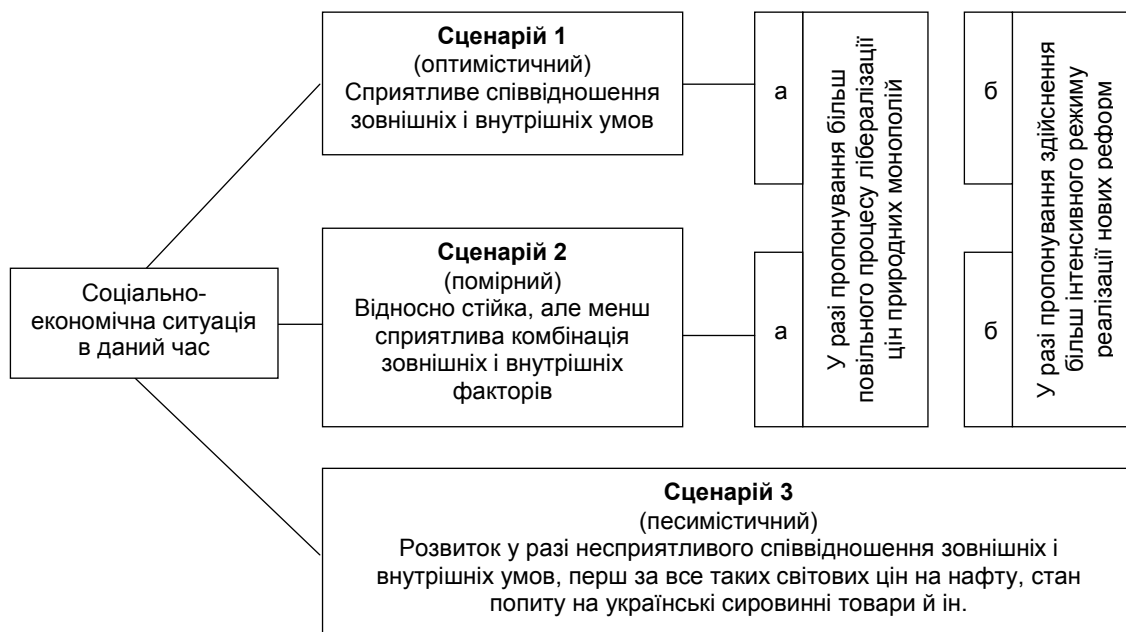

Рис. 2. Сценарні умови соціально-економічного розвитку на середньостроковий період

Завдяки цьому є можливість оптимізації строків проведення структурних реформ і вибору траєкторії підвищення цін і тарифів на продукцію й послуги природних монополій. У цих умовах, на думку фахівців, можна чекати стабільні темпи зростання виробництва й рівня життя населення.

Песимістичний сценарій, заснований на падінні світових цін на нафту передбачає кризові явища, насамперед в інвестиційній сфері – зниження обсягу інвестицій у нафтовий сектор, що становлять у цей час біля половини всього обсягу інвестиції в промисловість України та подальше скорочення інвестицій у суміжні й інші галузі. Роль інвестицій як фак-

тора, на думку експертів, знизиться більш ніж удвічі, що призведе до економічного спаду.

Підвищення витрат у даній галузі призведе до скорочення грошових потоків, незважаючи на збільшення обсягу продажу нафти. Високі доходи нафтових компаній забезпечуються, якщо не враховувати необхідність додаткових капіталовкладень у підтримку нафтовидобутку в існуючих нафтогазоносних провінціях. При цьому у разі зниження цін на нафту не можна виключати варіанта зниження нафтовидобутку в Україні, оскільки власники приватних компаній можуть прийняти рішення не інвестувати отримані засоби, а виводити їх з галузі.

Збільшення нафтовидобутку є необхідною умовою виживання галузі. При існуючій фіскальній системі приватні компанії, та й уся галузь, виявляються життєздатними тільки за умови значних обсягах видобутку.

Якщо ж обсяги видобутку нафти менші, то грошові доходи галузі зменшуються приблизно в 1,5 разу. При цьому падіння доходів виявляється більш значним при низькій ціні, ніж при високій. Таким чином, результати моде-

лювання експертів спростовують твердження, що існуюча фіскальна система спрямована на вилучення надприбутків нафтових компаній при високих цінах [3].

Відповідно до розглянутих сценаріїв умов розвитку регіону експертами розроблені несприятливий, енергодомінуючий, енергозберігаючий і найбільш ймовірний сценарій розвитку паливно-енергетичного комплексу (рис. 3).

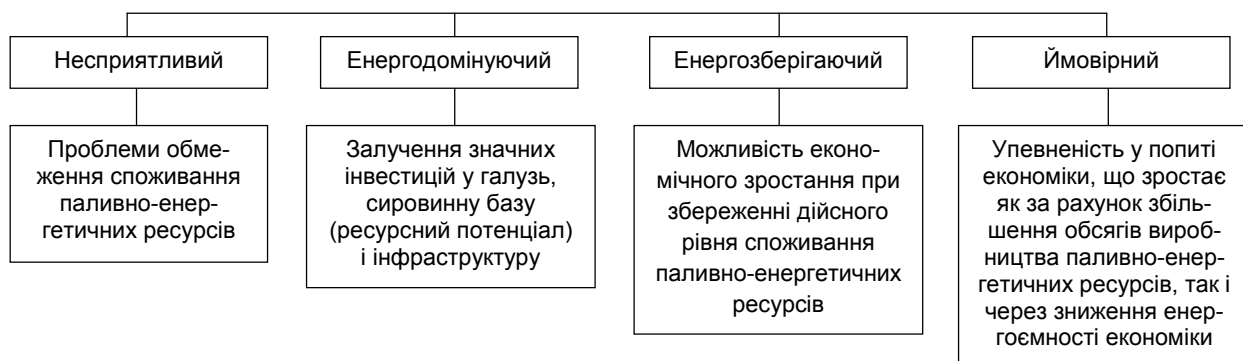

Рис. 3. Сценарії розвитку паливно-енергетичного комплексу

Несприятливий сценарій розвитку. Нинішній стан паливно-енергетичного комплексу та накопичені в ньому проблеми, а саме велика відсталість розвитку та якісне погіршення сировинної бази, гострий дефіцит інвестицій, науково-технічна відсталість усіх секторів паливно-енергетичного комплексу, висока зношеність основних виробничих засобів, вся сукупність негативних факторів може призвести в цілому до загрози енергетичної безпеки країни. Такий розвиток ситуації може стати не тільки серйозним фактором обмеження економічного зростання на першому етапі, але й перешкоджає створенню необхідних умов для плавного переходу до етапу енергозберігаючого розвитку.

Енергодомінуючий сценарій розвитку потребує реалізації заходів, пов'язаних у першу чергу із залученням значних інвестицій у галузі паливно-енергетичного комплексу, сировинну базу (ресурсний потенціал) і інфраструктуру. Необхідні показники розвитку галузей ПЕК можуть бути досягнуті у разі значного збільшення видобутку газу, нафти й вугілля, що можливо тільки за рахунок залучення в розробку нових родовищ. У міру переходу до

освоєння більш дорогих ресурсів нафти й газу їхня вартість буде збільшуватись й наблизиться до цін світового ринку (з коригуванням на вартість транспортування й плату за транзит), а можливо, і перевищить їх.

Енергозберігаючий сценарій розвитку передбачає можливість економічного зростання при збереженні (незначному збільшенні) рівня споживання паливно-енергетичних ресурсів.

Розвиток економіки при цьому сценарії може бути забезпечено тільки за рахунок зміни структури економіки у бік менш енергоємних галузей (високотехнологічні галузі, машинобудування, легка й харчова промисловості), скорочення частки паливно-енергетичного комплексу у промисловому виробництві й використання всього наявного потенціалу енергозбереження.

Найбільш ймовірний (передбачуваний) сценарій розвитку. Найбільш сприятливий сценарій розвитку паливно-енергетичного комплексу у їх розумному поєднанні: надійне задоволення попиту економіки як за рахунок збільшення обсягів виробництва паливно-енергетичних ресурсів, так і за рахунок зниження енергоєм-

ності економіки, реалізації наявного енергозберігаючого потенціалу.

Такий сценарій розвитку є найбільше економічно ефективним, тому що він дозволяє реалізувати найменш капіталомісткі заходи щодо енергозбереження й збільшення обсягів виробництва паливно-енергетичних ресурсів.

Таким чином, дослідження проблеми ідентифікації факторів впливу на функціонування нафтогазового сектора дало змогу визначити сценарії його розвитку, покладених в основу енергетичної політики держави на період до 2020 р. Варто акцентувати увагу на тому, що, незважаючи на різні умови реалізації даної політики, практично всі сценарії за основний елемент мають проведення ресурсозерігаючих заходів. Наприклад, на державному рівні повинна здійснюватися підтримка й стимулювання

ініціатив, орієнтованих на ресурсо- і енергозбереження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Саприкін В. Л. Нафтогазовий комплекс та енергетична безпека України: нові виклики і нові можливості / В. Л. Саприкін // Вісник НГСУ. – 2004. – № 4 – С. 15–18.
2. Лапан О. В. Нафтогазовий комплекс у системі забезпечення економічної безпеки України [Електронний ресурс] / О. В. Лапан // Сучасна наука в мережі Інтернет : Шоста всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. – Режим доступу : <http://intkonf.org/lapan-ov-naftogazoviy-kompleks-u-sistemi-zabezpechennya-ekonomichnoyi-bezpeki-ukrayini>
3. Бурлака В. Г. Про причини кризових явищ на ринку нафтопродуктів України / В. Г. Бурлака // Зеркало недели. – 2005. – 25 черв. – С. 8–20.

УДК 331.102.344

ДІАГНОСТИКА РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

В. І. Гунько

Характерною рисою сучасного світового розвитку на початку ХХІ ст. стало стрімке формування економіки знань, що відкриває могутні можливості для досягнення успіху в конкурентній боротьбі країн і окремих регіонів на основі активного використання інтелектуального потенціалу зайнятого населення. В Україні, на відміну від світових тенденцій, спостерігається відставання в інтелектуалізації праці і використанні інтелектуальних можливостей людини, що уповільнює процеси економічного зростання, інноваційних зрушень, перешкоджає якісному людському розвитку та підвищенню конкурентоспроможності країни. Пошук способів розв'язання проблеми ефективного використання інтелектуального

потенціалу відноситься до провідних завдань вітчизняної економічної науки.

Вивченню проблем використання інтелектуального потенціалу працівників приділяють увагу як зарубіжні, так і вітчизняні вчені. Серед зарубіжних дослідників цих питань найбільш відомими є такі автори, як Г. Беккер, Б. Твісс, Т. Шульц, П. Друкер, Б. Генкін, В. Іноземцев та ін. В Україні необхідність заохочення розвитку та ефективного використання інтелектуального потенціалу людини обґрунтовують у своїх працях О. Амоша, В. Геєць, О. Грішнова, Б. Данилишин, О. Кендюхов, А. Колот, Е. Лібанова, О. Підпригора, Ю. Полунев, В. Онікієнко, М. Семикіна, І. Терон, В. Черненко, А. Чухно та ін. Між іншим, критичний аналіз